

OUDERENMISHANDELING

Factsheet

kennis en aanpak van
sociale vraagstukken

INLEIDING

DEFINITIE

Ouderenmishandeling is al het handelen of het nalaten van handelen van al degenen die in een terugkerende persoonlijke of professionele relatie met de oudere (iemand van 65 jaar of ouder) staan, waardoor de oudere persoon lichamelijke en/of psychische en/of materiële schade lijdt, en waarbij van de kant van de oudere sprake is van een vorm van gedeeltelijke of volledige afhankelijkheid.

OMVANG

Een interviewstudie van Regioplan (uitgevoerd in Rotterdam, Tilburg en Boxtel) concludeert dat 1 op de 20 thuiswonende ouderen van 65 jaar en ouder ooit te maken krijgt met ouderenmishandeling en 1 op de 50 op jaarbasis te maken heeft met ouderenmishandeling. De meest gerapporteerde vorm blijkt in beide gevallen financieel misbruik, gevolgd door psychische en lichamelijke mishandeling (Bakker et al., 2018).

ACHTERGRONDEN

Ouderen zijn veelal gedeeltelijk of geheel afhankelijk van anderen in hun omgeving. Vaak is sprake van een persoonlijke of professionele afhankelijkheidsrelatie met degene die hen mishandelt of misbruikt. Ouderenmishandeling komt voor in gezins- of

Dit factsheet bevat algemene informatie over ouderenmishandeling. Het behandelt onder meer de achtergronden, vormen en de signalen van ouderenmishandeling.

familierelaties, maar ook in zorgrelaties (bijv. binnen zorginstellingen of thuiszorg). De mishandeling kan het resultaat zijn van zowel actief (plegen van handelingen) als passief (nalaten van handelingen) gedrag. Mishandeling van een zorgafhankelijke oudere is dikwijls het gevolg van overbelasting, onkunde of onwetendheid van een mantelzorger (vaak een partner, dochter en/ of zoon). Dat noemen we ontspoorde mantelzorg. Er hoeft dan geen sprake te zijn van opzet. De verzorgers beseffen niet dat ze te vergaan. Hun acties komen voort uit onmacht en zijn eigenlijk een noodkreet. Soms zijn de mishandelingen moedwillig, dan is er sprake van opzettelijke mishandeling. Bij opzettelijke mishandeling zijn plegers zich bewust van de schadelijkheid van hun gedrag. Ze handelen vanuit eigen belang, onverschilligheid of uit woede of wraak. Soms wortelt ouderenmishandeling in een lange traditie van familiegeweld en -conflicten.

We onderscheiden vijf vormen die dikwijls in combinatie voorkomen:

1. Fysieke mishandeling

Blauwe plekken, schrammen, zwellingen, fracturen of brandplekken: deze symptomen kunnen het gevolg zijn van lichamelijke mishandeling. Soms worden ouderen vastgebonden aan een stoel of bed. Ze vertonen dan striemen aan polsen of enkels. Een minder zichtbare vorm van lichamelijke mishandeling is het geven van te weinig of juist te veel medicijnen.

2. Psychische mishandeling

Bij psychische mishandeling is er sprake van treiteren en sarren, dreigementen, valse beschuldigingen, beledigingen of bevelen. Ook kan het hierbij gaan om schending van mensenrechten van ouderen, zoals onnodige inperking van het recht op bewegingsvrijheid, privacy of zelfbeschikking. Bijvoorbeeld door post achter te houden, bezoekers weg te sturen en de oudere te verhinderen het huis te verlaten. Bij de oudere leidt dit tot sociaal en emotioneel isolement, en gevoelens van angst, woede, verdriet, verwardheid of apathie.

3. Verwaarlozing

Lichamelijke verwaarlozing kan blijken uit ondervoeding, uitdroging, slechte hygiëne of wonden als gevolg van doorliggen. Wanneer de geestelijke behoeften van ouderen worden genegeerd, zoals de behoefte aan aandacht, liefde en ondersteuning, spreken we van psychische verwaarlozing.

4. Financieel misbruik

Bij deze vorm van ouderenmishandeling gaat het om het wegnemen of profiteren van bezittingen van de oudere. Te denken valt aan diefstal van geld, juwelen en andere waardevolle spullen, aan verkoop of gebruik van eigendommen zonder toestemming van de oudere en aan gedwongen testamentverandering.

5. Seksueel misbruik

Ouderen kunnen het slachtoffer worden van seksueel misbruik, zoals exhibitionisme, betasten van het lichaam (aanranding) en verkrachting. Seksueel misbruik vindt plaats als er zonder instemming seksueel contact of seksualisering van de relatie plaatsvindt. Seksueel contact met iemand die niet in staat is om instemming

te verlenen, valt hier eveneens onder. De pleger maakt misbruik van de kwetsbaarheid en zwakte van een oudere, veelal vrouwen.

RISICOFACTOREN

In elke bevolkingsgroep komt ouderenmishandeling voor. Bepaalde risicofactoren bij de oudere of bij de pleger kunnen de kans op ouderenmishandeling vergroten.

Risicofactoren bij de oudere:

- (Toenemende) afhankelijkheid van zorg door lichamelijke en geestelijke achteruitgang. De afhankelijkheid kan ook van financiële of van emotionele aard zijn.
- Geweld in de familiegeschiedenis: gewelddadig gedrag kan van de oudere generatie zijn overgedragen naar de volgende generaties: de kinderen en kleinkinderen.
- Ingrijpende voorvallen: er is stress ontstaan door een verhuizing, de dood van een geliefd persoon, verlies van een baan of scheiding van een huisgenoot.
- Isolement: het slachtoffer heeft weinig contact met de buitenwereld.

Risicofactoren bij de pleger:

- Afhangelijkheid: de pleger kan afhankelijk zijn van het slachtoffer, bijvoorbeeld voor huisvesting, sociale contacten of inkomen.
- Overbelasting: de zorg is teveel geworden of de zorgbehoefte is groter dan de mantelzorg kan bieden.
- Langdurige werkloosheid, moeilijkheden op het werk of schulden.
- Psychische gesteldheid: de pleger kan psychiatrische problemen of ontwikkelingsstoornissen hebben of een verslaving (alcoholisme, drugs- en gokverslaving).
- Relatieproblemen: het lukt niet om een duurzame relatie met een partner op te bouwen/te behouden.

Raadpleeg voor meer informatie het onderzoek van Regioplan: [Risicoprofielen ouderenmishandeling](#).

SIGNALLEN

De volgende signalen kunnen wijzen op mishandeling/ontspoorde mantelzorg. Ze zijn gerangschikt per vorm:

- Fysieke mishandeling: onverklaarde onderhuidse

bloeduitstortingen, botbreuken. De verwondingen passen niet bij de toedracht.

- Psychische mishandeling: gedragsveranderingen, depressieve en angstklachten.
- Financieel misbruik: gebrek aan standaard (medische) voorzieningen, verdwijnen van bezittingen, schulden.
- Verwaarlozing: onbehandelde doorligplekken, slechte hygiëne, ondervoeding, verwaarloosd huishouden.
- Seksueel misbruik: onverklaarde onderhuidse bloeduitstortingen in genitaal gebied, bloedvlekken in ondergoed, onverklaarde seksueel overdraagbare aandoeningen.

VERMOEDEN

Heb je als familielid, buur of goede vriend(in) een sterk vermoeden dat een oudere wordt mishandeld? Je kunt met vragen en meldingen contact opnemen met Veilig Thuis. Ook het sociaal wijkteam is een mogelijk aanspreekpunt. Daarnaast kun je terecht bij de instelling waarvan de oudere zorg ontvangt, zoals:

- de huisarts/gezondheidscentrum;
- thuiszorgorganisatie of wijkverpleging;
- een organisatie voor intramurale zorg (bijv. verzorgingshuis, verpleeghuis);
- of bij de politie.

Professionals die vermoedens hebben van huiselijke geweld zijn wettelijk verplicht te handelen volgens de meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling (www.meldcode.nl). Mishandeling binnen de instelling moet gemeld worden bij de directie van de instelling in kwestie. Om mishandeling in de (langdurige) zorg te voorkomen is een handreiking voor bestuurders en beleidsmakers ontwikkeld: de Leidraad 'Veilige Zorgrelatie', herzien in 2019. Voor professionals en beleidsmakers is de website www.aanpak-ouderenmishandeling.nl beschikbaar .

In 2019 ontwikkelde Movisie deze [e-learning](#) voor vrijwilligers om hen te ondersteunen bij het signaleren van ouderenmishandeling.

WAAR KUN JE TERECHT?

Voor vragen, advies of melden: Kijk op www.vooreenveiligthuis.nl voor alle Veilig Thuis organisaties of bel 0800-2000 (gratis en 24/7 bereikbaar).

LITERATUUR

Bakker, L., Witkamp, B., Timmermans, M., Janssen, J. & Lindenberg, J. (2018). Aard en omvang ouderenmishandeling. Amsterdam: Regioplan Beleidsonderzoek.

COLOFON

Deze informatie kan worden gebruikt voor beleidsnota's, artikelen, toespraken en scripties. Citeren, mits met bronvermelding, is toegestaan.

Oorspronkelijke uitgave oktober 2007, herziene uitgave juli 2020.